

Länsstyrelsen
Värmlands län

BESLUT

Naturvårdsenheten
Handläggare
P Åhgren

1993-01-29

231.29.89

NATURRESERVATET RITAMÄKI

Torsby kommun, Värmlands län

Innehållsförteckning	Sid
----------------------	-----

BESLUTSDEL

Uppgifter om naturreservatet	4
Beskrivning av området	4
Ärendets beredning	5
Områdets betydelse och behov av skydd och vård samt anordningar för friluftslivet	5
Länsstyrelsens beslut enligt 7 § naturvårdslagen (1964:822, omtryckt 1974:1025)	6
Ändamålet med naturreservatet	6
Föreskrifter enligt 8 § naturvårdslagen - Angående rätten att förfoga över fastighet inom naturreservatet	7
9 § - Angående skyldighet att tåla intrång	7
10 § - Angående vad allmänheten har att iakttaga	8
9 § naturvårds- förordningen (1976:484) - Angående skötseln av naturreservatet	8

SKÖTSELPLAN

Allmänna riktlinjer för inägomarken
Skötselområden
Skogsbruk
Faunavård och jakt
Byggnader
Anordningar för friluftsliv
Dokumentation
Åtgärdsbehov och kostnader
Finansiering och kostnadsfördelning
Revidering

Bilagor

1. Beslutskarta
2. Skötselplanekarta
3. Registeruppgifter
4. Hur man överklagar

BESLUTSDEL

Uppgifter om naturreservatet

Namn	Naturreservatet Ritamäki
------	--------------------------

Kommun	Torsby
Socken	Lekvattnet
Läge	Ca 10 km SV Lekvattnets kyrka
Kartblad	Topografiskt kartblad 12C SV Ekonomiskt kartblad 12C 4d
Gräns	Begränsningslinje på beslutskartan, bilaga 1
Fastigheter	S Lekvattnet 1:100 och 1:87 samt Stensgårds utskog 2:1
Naturvårdsförvaltare	Länsstyrelsen

Beskrivning av området

I trakten finns ett flertal gamla finngårdar med anor från tiden för den finska bosättningen på 1600-talet. Byggnadsbeståndet varierar från den välbevarade finngården Ritamäki till de kraftigt förändrade byggnaderna vid Kissalamp och Lomstorp eller enbart byggnadsrester och husgrunder. Bosättningarna sammanbands av ett system av gångstigar och körvägar som delvis finns kvar än i dag. De forna odlingsmarkerna i trakten har till stor del växt igen och de gamla svedjelanden och betesmarkerna präglas nu av ett modernt skogsbruk med kalhyggen. Ett granbestånd söder om gården har dock kvar en prägel av blädningsskogsbruk. Gården Ritamäki brukades på traditionellt sätt till omkring 1965 varefter Lekvattnets Hembygdsförening har haft hand om skötseln. Hembygdsföreningen har även fått den centrala delen av gården som donation (S Lekvattnet 1:87). Denna del har sedan hävdats väl genom årlig slåtter. Andra delar av odlingslandskapet har från senare delen av 1980-talet hållits öppna med buskröjning och slåtter i form av AMS-arbeten. De perifera delarna av reservatsområdet har däremot växt igen med ett heterogent skogsbestånd som dock nu (vintern 1991/92) åter öppnas genom ett nytt AMS-arbete.

I de centrala ängsmarkerna finns en hävdberoende flora med bl a fältgentiana, brudsporre, vanlig låsbräken, slåtterblomma och slåtterfibbla.

Till Ritamäki går än i dag endast gångstigar och en enkel traktörväg. De många besökarna får parkera bilen vid skogsbilvägen ca 1 km söder om gården och promenera upp. Genom området passerar sedan ett par år den s k Finnskogsleden, en nästan 25 mil lång vandringsled. Denna går från Morokulien i söder till Trysil i norr, ömsom i den norska, ömsom den svenska delen av Finnskogen.

Ritamäki har betecknats som riksintresseområde för såväl allmän naturvård som kulturminnesvård. Riksintresset omfattar även omgivande skogsområden där ett flertal gamla finntorp finns, dock utan Ritamäkis unika byggnadsbestånd.

Ärendets beredning

Frågan om reservatsbildning togs upp första gången i samband med en utredning inom länsstyrelsen om länets finngårdar. Urvalskriterier var framför allt förekomsten av ursprunglig bebyggelse (rökstugor m m) och en hävdberoende ängsflora. Utredningen fann att just Ritamäki är det främsta objektet av detta slag.

Förslag till reservatsbildning presenterades 1988. Det kombinerades med ett förslag om bildande av ett naturvårdsområde enligt 19 § naturvårdslagen för ett större område från Lomsen i sydost till riksgränsen. Förslaget mötte viss kritik från markägare och Lekvattnets Hembygdsförening.

Frågan om reservatsbildning togs åter upp under 1991 med hembygdsföreningen och markägarna. Inom ramen för dessa diskussioner har behandlats frågor dels om visst markförvärv, dels skötselavtal med Ortsbo, dels medgivande för landskapsvårdande AMS-arbete i syfte att öppna tidigare ängsmarker i reservatsområdets periferi. AMS-arbetet genomförs under vintern 1991/92. Riksantikvarieämbetets Fornvårdsenhet har upprättat plan för dessa arbeten. Markförvärv möjliggörs genom att Riksantikvarieämbetet ställer särskilda medel till förfogande för ändamålet.

Områdets betydelse och behov av skydd och vård samt anordningar för friluftslivet

Området är kulturhistoriskt intressant genom det unika byggnadsbeståndet och det bevarade odlingslandskapet. Det är botaniskt intressant genom förekomsten av hotade ängsväxter. För att bevara odlingslandskapet krävs årlig vård. Speciellt floran kräver intensiv hävd. Landskapets speciella karaktär kräver vidare att ingrepp genom arbetsföretag av olika slag förhindras.

Länsstyrelsens beslut

Det beskrivna området, som avgränsas på bifogad karta, bilaga 1, bör av skäl som ovan nämnts särskilt skyddas och vårdas på grund av sin betydelse för kännedom om landets natur och kultur. Länsstyrelsen förklarar därför med stöd av 7 § naturvårdslagen området som naturreservat.

Gränsbeskrivning

Utöver vad som framgår av beslutskartan, bil 1, gäller följande förtydligande; Gränsens sydvästra hörn ligger 80 meter väster om nordvästra hörnet av fastigheten S Lekvattnet 1:41. Avståndet är räknat på en linje som utgör förlängning av norra begränsningen av fastigheten S Lekvattnet 1:41. Gränslinjen i öster går från fastighetshörnet i sydost till en punkt 60 meter öster om fastigheten Stengårds utskog 2:l.

Ändamålet med reservatet är att bevara och vårda en gammal finngård med ålderdomligt odlingslandskap och en hävdberoende flora samt ett karaktäristiskt byggnadsbestånd. Som ett av de främsta exemplen på finsk bosättning och markanvändning kan naturreservatet Ritamäki också bidra till att levandegöra ett kulturhistoriskt skede, från början av 1600-talet, som i betydande utsträckning än i dag sätter sin prägel på regionen.

Ändamålet skall tryggas genom

- att odlingslandskapet hålles öppet och utvalda delar därav väl hävdas.
- föreskrifter som motverkar väsentliga förändringar av områdets karaktär.
- underhåll av byggnaderna med bevarande av ursprunglig stil.

Reservatsföreskrifter

För området skall gälla de föreskrifter enligt 8-10 §§ naturvårdslagen samt 9 § naturvårdsförordningen, vilka anges nedan.

A. Föreskrifter enligt 8 § naturvårdslagen om inskränkningar i rätten att förfoga över fastighet inom naturreservatet

Utöver vad som eljest gäller är det förbjudet att

1. uppföra ny byggnad eller exteriört förändra befintlig byggnad
2. anlägga luft- eller markledning, radiomast eller jämförlig anordning
3. anlägga bilväg
4. uppföra tavla, skylt eller därmed jämförlig anordning
5. bedriva täkt av berg, sten, jord eller torv
6. schakta, fylla ut, nydika eller anordna upplag
7. använda kemiska bekämpningsmedel eller handelsgödsel på mark och vegetation
8. bedriva skogsbruk annat än enligt bifogad skötselplan

Utan länsstyrelsens tillstånd är det vidare förbjudet att

9. bedriva bete eller åkerbruk.

Föreskrifterna utgör inte hinder för de åtgärder som behövs för att tillgodose ändamålet med reservatet och som är angivna under punkterna B och D nedan.

B. Föreskrifter enligt 9 § naturvårdslagen om skyldighet att tåla visst intrång

Markägare och innehavare av särskild rätt till marken förpliktigas tåla att följande anordningar utförs och åtgärder vidtas för att tillgodose ändamålet med naturreservatet nämligen

1. utmärkning av och upplysning om naturreservatet.
2. vägvisning
3. skötsel av ängsmark
4. uppsättning av gärdesgård

C. Föreskrifter enligt 10 § naturvårdslagen om vad allmänheten har att iakttaga inom reservatet

Utöver vad som eljest gäller är det förbjudet att

1. framföra motordrivet fordon
2. plocka eller gräva upp växter
3. tälta
4. göra upp eld.

D. Föreskrifter med stöd av 9 § naturvårdsförordningen (1976:484) rörande naturvårdsförvaltningen av reservatet

1. Länsstyrelsen fastställer nedanstående skötselplan
2. Naturreservatet skall utmärkas enl svensk standard (SIS 03 15 22) och enl statens naturvårdsverks anvisningar
3. Naturvårdsförvaltare skall vara länsstyrelsen.

SKÖTSELPLAN

Skötselplanen omfattar dels denna text, dels bifogad karta, bilaga 2.

Målsättningen med naturvårdsförvaltningen är att vidmakthålla finngården Ritamäki i genuin stil och god hävd.

Riktlinjer för disposition och skötsel av mark och vatten

Inägomarken skall generellt skötas genom årlig slåtter och kompletterande buskröjning. Målsättningen skall vara att hålla inägomarken öppen med ett glest trädskikt i anslutning till odlingsrösen, stenig och bergbunden mark.

Delområden som framgår av karta i bilaga 2 behandlas med inriktning enligt texten i nedanstående avsnitt om skötselområden

Inom det centrala området närmast kring rökstugan genomförs mark vården av Lekvattnets Hembygdsförening.

Avtal om slåtter och övrig markvård bör träffas med lämplig ortsbo i första hand beträffande de ängsmarker norr, respektive söder om rökstugan - som betecknats delområde nr 1 i kartan, bilaga 2

Vid skötselns praktiska genomförande kan maskinella hjälpmedel utnyttjas i de avsnitt där detta kan ske utan risk för spårbildning eller andra markskador. Väsentliga delar av ängslandskapet måste dock skötas manuellt. Om motorröjningssåg utnyttjas skall skärande tillbehör användas. Hö och röjningsavfall skall bortföras från inägomarken. Röjningsavfallet kan brännas på lämplig plats eller placeras inom skötselområde nr 5. Höet skall helt bortföras från området Slåttern skall ske under slutet av juli-augusti så att ängsväxterna har hunnit sätta frö.

Åkerbruk skulle kunna bedrivas i liten skala på några av de gamla tegarna, i första hand inom skötselområde nr 3 och 4. Sådan odling skulle främst avse gamla sorter av grödor, som exempelvis midsommarråg, lin och rovor och ske först efter särskild planläggning och prövning

Svedjebruk - i begränsade och väl kontrollerade former skulle kunna bedrivas inom skötselområde nr 5 efter särskild prövning.

Särskild inriktning av de centrala delarna som i dag sköts med slåtter och slyröjning

Nr 1) utgöres av de centrala delarna som i dag sköts med slåtter och slyröjning.

Målsättning: Öppen slåttermark med enstaka träd och buskage.

Åtgärder: Årlig slåtter och kompletterande röjning

- Nr 2) utgöres av de sydvästra delarna ned mot bäcken med gamla slåtterytor, åkrar och några bergiga partier. I söder översilningsmarker. Avverkning och slyröjning genomföres vintern 1991/92 som AMS-arbete.
Målsättning: Öppen slåttermark med några lövträd och buskage.
Åtgärder: Årlig slåtter och kompletterande slyröjning. Bäck och diken till översilningsmarkerna rensas vid behov.
- Nr 3) utgöres av tidigare inägomark i nordost som växt igen med heterogent skogsbestånd men avverkas vintern 1991/92 som AMS-arbete.
Målsättning: Öppen slåttermark med insprängda åkrar, enstaka lövträd och buskage i anslutning till odlingsrösen och steniga partier. På bergiga partier håller äldre tall och enbuskar.
Åtgärder: Årlig slåtter samt kompletterande röjning
- Nr 4) utgöres av tidigare inägomark i nordväst som växt igen med ett tätt barrblandbestånd men avverkas vintern 1991/92 som AMS-arbete. Inslag av bergiga partier särskilt i norr.
Målsättning: Öppen slåttermark med insprängda åkrar. Glest trädbestånd av rönn, sälk och tall samt enbuskar i bergbundna partier.
Åtgärder: Årlig slåtter samt kompletterande röjning. Gamla körvägen samt husgrunden hålles rensad.
- Skogsbruk. Inom reservatet överföres tidigare skogsmark successivt till ängsmark. Endast begränsad skogsvegetation kommer att finnas inom reservatet. Skogsbruk i vanlig mening blir därför inte aktuell. De spridda partierna av skogsvegetation i reservatets periferi sammanfattas nedan som skötselområde nr 5.
- Nr 5) Smärre skogsmarkspartier mellan skötselområden och reservatsgränsen. Varierande typ av skogsmark och bestånd. Merparten utgöres av ungskog mellan 5-35 års ålder. Endast ett bestånd i söder på ca 1 hektar utgöres av gammelskog.
Målsättning: Olikåldrigt och heterogent skogsbestånd hålles som övergång till omgivande, rationellt skötta skogsmarker.
Åtgärder: Smärre ingrepp av blädningskaraktär. Ev smärre svedjor efter särskild planläggning.

I reservatsområdets sydvästra kant finns ett transportstråk för skogsbruket i omgivande marker. Denna transportled kan fortsättningsvis utnyttjas för traktortransporter även i den del den skulle ligga innanför gränslinjen för reservatet.

Faunavård och jakt

Reservatsförordnandet berör inte jakten. Några fasta anordningar för jakt eller viltvård bör dock ej uppföras inom reservatsområdet.

Byggnaderna

Byggnaderna är förklarade som byggnadsminne. De ägs och disponeras av Lekvattnets Hembygdsförening. Reservatsförordnandet innebär ingen ändring i detta avseende. För byggnadernas skötsel och vård gäller särskilda bestämmelser enligt kulturminneslagens 3 kap.

Anordningar för friluftsliv

Området är ett populärt utflyktsmål sommartid. Även ett stort antal utländska besökare kommer till området. Genom framför allt kanalisering till lämpliga stråk samt information skall slitage och skadegörelse motverkas. P-plats finns vid Lomsens norra ände, ca 1 km söder om reservatet. Markerad stig leder upp till Ritamäki. Särskilt avtal om P-platsens disposition och skötsel träffas med berörda ägare. Gångstigen från parkeringen till Ritamäki utgör en del av Finnskogsleden med skötselansvar för Lekvattnets Hembygdsförening. Viss förstärkning av stigen kan behövas i blöta partier. Motsvarande gäller vandringsledens fortsättning norrut genom reservatet.

Sanitära anordningar

Enkel torrtoa finns vid Ritamäki. Latrin komposteras på platsen. Soptunna finns vid parkeringsplatsen. Några ytterligare anordningar görs tills vidare inte.

Informationstavla finns vid parkeringsplatsen. Komplettering av informationen bör ske. Text skall vara översatt till engelska, tyska och finska. En "självguidande" stig (naturstig) iordningställes med diskret vägvisning i terrängen samt information samlad i en folder som distribueras på olika sätt.

Tillsyn

- Särskild tillsynsman skall utses av naturvårdsförvaltningen.
- Särskild instruktion för tillsynsmannen skall upprättas
- Uppgiften innebär främst
att se till att gällande bestämmelser efterlevs
att dokumentera och rapportera ev förändringar i området
att åtgärda smärre brister
att redovisa större åtgärdsbehov och
att i möjligaste mån bistå allmänheten med information.

Tillsynen skall ske i samverkan med hembygdsföreningen och samordnas med övriga arbetsuppgifter i reservatet (slåtter enl avtal, ev AMS-arbeten m m)

Dokumentation

Naturvårdsförvaltaren skall dokumentera utförda åtgärder och sådana förhållanden som är av betydelse för framtida revidering av skötselplanen.

För respektive skötselområde dokumenteras:

- utförd åtgärd
- tidpunkt
- kostnader och arbetsåtgång
- finansiering och ev intäkter
- effekter av åtgärden

Ängsflorans utveckling inom området dokumenteras med hjälp av ett antal provytor.

Bedömt åtgärdsbehov och kostnader

(utredningen undantagen från fastställelse enl 9 § naturvårdsförordningen)

Typ av åtgärd	dagsverks- behov AMS Budgetår 1-5/år 6-10/år		arbetskostnad övr, 1.000 kr Budgetår 1-5/år 6-10/år		Investe- rings- behov 1.000 kr	Anteckning
Slåtter och Röjning	125 dv	50 dv	20	50	25 (år 1)	Slåtterbalk med tbh. Samutnytt- jas även för andra objekt i trakten.
Gärdesgård	75 dv	25 dv				Successiv komplettering av befintlig anläggning. Alter- nativt en större engångsinsats under år 1-3 och därefter underhåll
Tillsyn och renhållning div underhåll			20	25		
Information			10	10	30 (år 1) 30 (år 2)	Tavlor m m Folder-naturstig

Information genom guidade turer förutsättes i normalfallet ske genom självfinansierade arrangemang eller genom frivilliga insatser av lokala intresseorganisationer.

Dokumentation av områdets natur- och kulturförhållanden sker normalt inom ramen för löpande tillsyn. Om större inventeringsinsatser eller forskningsuppgifter aktualiseras förutsätter detta särskild planering och finansiering.

Om prioritering måste göras av disponibla medel skall den årliga slåttern utföras i första hand.

Finansiering och kostnadsfördelning

Bekostas av staten
genom SNV

Allmän tillsyn och renhållning i
områdets huvuddel

Information (delfinansiering)

Bekostas av staten
genom RAÅ och AMS

Samtliga åtgärder som rör istandsätt-
ning och skötsel av inägomark

Intrångsersättning och ev markförvärv

Information (delfinansiering)

Bekostas av hembygds-
föreningen

Renhållning i områdets centrala del
närmast byggnaderna

Underhåll av byggnaderna (med stöd
från staten via kulturminnesvården)

Intäkter från avverkningar i reservatets skogsbestånd bedöms bli marginella. Del av virket kan ev komma till användning för underhåll av gärdesgårdar, spänger utefter vandringsled m m.

Revidering av skötselplanen

En översyn av skötselplanen bör ske efter ca 10 år.

BESLUTANDE

Beslut i detta ärende har fattats av landshövding Eliasson. I beslutet deltog naturvårdschef Furuholm, företrädare för kulturmiljöenheten samt byrådirektör Åhgren, föredragande.

Bilagor

1. Beslutscharta skala 1:10 000
2. Skötselplanekarta
3. Registeruppgifter
4. HUR MAN ÖVERKLARAR

Kopia till:

Markägare (rek + mb)
STORA SKOG Torsby
Boverket
Kommunstyrelsen i Torsby
Byggnadsnämnden i Torsby
Vägförvaltningen
Lantbruksnämnden
Skogsvårdsstyrelsen
FBM
LM
P L E
Naturvårdsreg reservpärm